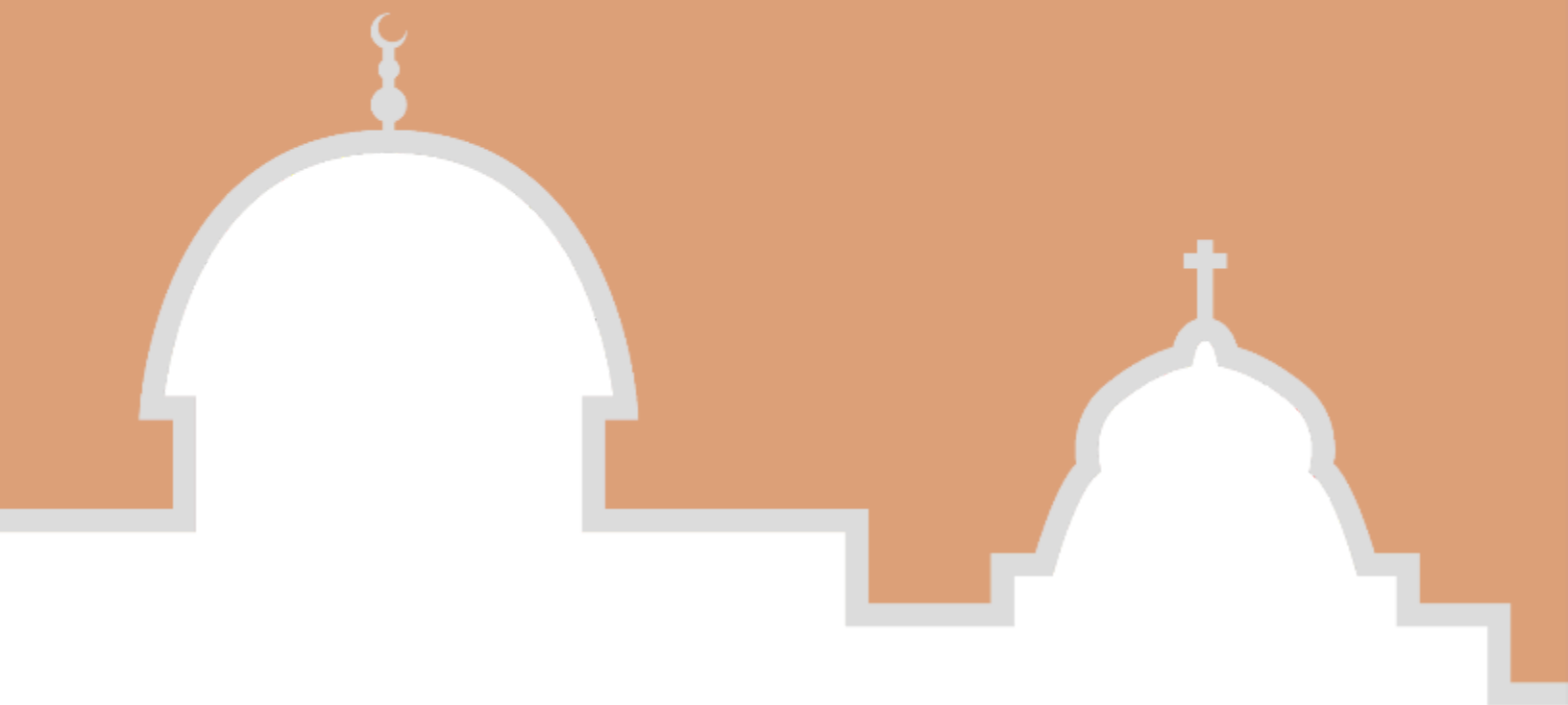

מדינת ישראל

סיכום הרצאות

קורס מורי דרך – דלתון

המכללה האקדמית וינגייט, 2022-2023

אורן בצלאלי

Oren.Betzaleli@GMAIL.COM

OREN BETZALELI
IN THE FOOTSTEPS OF THE GREATEST STORIES

תוכן עניינים

3	מבוא
3	היישוב היהודי והמדינה שבדרך
4	ערביי ארץ ישראל / פלסטינים ערב הקמת המדינה
4	מלחמת העצמאות
5	ישראל מדינה רבת שסעים
6	1949 – 1967: מלאחר מלחמת העצמאות עד מלחמת ששת הימים
6	תהליכים בטחוניים
7	תהליכים מדיניים
8	התהליכים הפוליטיים
9	התהליכים הכלכליים-חברתיים
11	עיקרון ממלכתיות
13	בונים מדינה
14	תרבות
15	מבצע קדש / מלחמת סיני
15	משפט אייכמן
17	1967: מלחמת ששת הימים והשלכותיה
17	לוי אשכול
17	לקראת מלחמה
18	המלחמה
18	השלכות מלחמת ששת הימים
20	1967 – 1979: ממלחמת ששת הימים עד הסכם השלום עם מצרים
20	תהליכים ביטחוניים
21	מלחמת יום הכיפורים
24	תהליכים מדיניים
25	תהליכים פוליטיים
26	תהליכים חברתיים – כלכליים
28	1979 – 1995: מהסכם השלום עם מצרים ועד רצח רבין
28	תהליכים ביטחוניים
28	מלחמת שלום הגליל
30	האינתיפאדה הראשונה

31

33

33

סיכום הרצאות: מדינת ישראל

תהליכים מדיניים

תהליכים פוליטיים

תהליכים חברתיים – כלכליים

היישוב היהודי והמדינה שבדרך

- ערב הקמתה של מדינת ישראל היו בארץ כ-700,000 יהודים, שהגיעו לארץ במספר גלים של עליות החל מסוף המאה ה-19.
- לאורך השנים השכיל היישוב היהודי לבנות מערך של מוסדות, חברתיים, כלכליים ופוליטיים, ששימשו את התשתית למוסדותיה של מדינת ישראל.
- גם מתחים פוליטיים נוצרו ביישוב לאורך ההיסטוריה, בעיקר בין תנועת העבודה, על מפלגותיה השונות, לבין התנועה הרוויזיוניסטית.
- התנועות השונות נבדלו ביניהם ביחס למנדט הבריטי, בתפיסה הכלכלית, בתפיסת ערביי ארץ ישראל ועוד.

תנועת העבודה	רוויזיוניסטים	
בין שיתוף פעולה להתנגדות	התנגדות עזה	יחס למנדט הבריטי
סוציאליסטית-סולידריות בין הפועלים וחתימה לשיוויון בין האזרחים. חברת מופת.	ליברלית-המדינה צריכה לספק את 5 הממים-מלבוש, מעון, מורה, מזון ומרפא	תפיסה כלכלית-חברתית
יחס אמביוולנטי-בין רצון לתקשורת ושמירה על זכויות הערבים מתוך סולידריות של פועלים לבין עוינות והתנגדות לתנועה הציונית.	על קיר הברזל (1923)-הערבים לא יכירו בתנועה הציונית כלגיטימית. עלינו להציב מולם קיר ברזל שיגרום אצלם לשינוי בתפיסה כלפינו.	תפיסת הערבים
השתלטות איטית על הרוב הדמוקרטי בקונגרס ובמוסדות	פרישה מהקונגרס ב-1935, התנגדות לאורך השנים	מעמד בקונגרס
הפלמ"ח	אצ"ל, לח"י	מחתרות מייצגות

- כחלק מבניית התשתית של המדינה בדרך הושם דגש מיוחד על בניית כוח המגן של היישוב היהודי. כוח המגן הלך והתפתח, בתחילה ככוח קטן וחלש, ובהמשך משמעותי יותר, חלקו עצמאי וחלקו כחלק מהצבא והמשטרה הבריטיים.
- גם תפיסת ההגנה הלכה והתעצבה, והתקבלה תובנה שהסכסוך בין היהודים ולערבים בארץ ישראל יגלוש גם למדינות ערב הסמוכות.

ערביי ארץ ישראל / פלסטינים ערב הקמת המדינה

- בכ"ט בנובמבר 1947 החליטה עצרת האו"ם על הקמתן של שתי מדינות, יהודית וערבית. 75 שנים אחר כך עדיין קיימת רק מדינה יהודית. הטרגדיה של הצד של ערביי ארץ ישראל, הפלשתינאים, היא שהם לא השכילו להקים מוסדות ולהתארגן לקראת הקמת מדינה, שאכן לא קמה עד היום.
- ב-1947 היו בארץ ישראל כ-1.2 מיליון ערבים ו-600,000 יהודים. בשטחי מדינת ישראל העתידית היו כ-800,000 ערבים. לאחר מלחמת העצמאות, ב-1949, השתנתה התמונה הדמוגרפית, והערבים בתחומי מדינת ישראל מנו בסך הכל כ-160,000, לעומת 700,000 יהודים. מכאן יוצא שכ-650,000 ערבים עזבו/הועזבו את ביתם בשטחי מדינת ישראל כשזו הוקמה.
- הפלסטינים היו מפוצלים ומפולג בין שתי חמולות מנהיגות, חמולת חוסייני וחמולת נשאשיבי, שנהגו אחת בשנייה ביד קשה ביותר, הרבה יותר מאשר הסכסוכים בין התנועות הפוליטיות היהודיות.
- הלאומיות הפלסטינית הממוסדת מתחילה רק סביב 1919, והיו אלה דווקא תנועות נוצריות שהחלו להגדיר עצמן כפלסטינים. לעומת הלאומיות הממוסדת היהודית שהחלה בסוף המאה ה-19.
- הפלסטיניות נוסדה כתנועת נגד לתנועה הציונית. ערבי בארץ ישראל באותה תקופה מגדיר את עצמו כמוסלמי, כבן חמולה מסוימת, כערבי ולבסוף אולי כפלסטיני. יש שטוענים שהפלסטיניות החלה עם תופעת הפליטים שבעקבות המלחמות.
- האסלאם רואה ביהדות כעולם חשוב וקדוש ומכבד אותו אבל בד בבד התפיסה הדתית רואה בירושלים כאדמת וואקף מוסלמית. המאבק בין ערבים ויהודים בארץ ישראל ובכלל לובש לעיתים פנים של מאבק דתי, ולעיתים פנים של מאבק לאומי.
- אלמנט נוסף חשוב בלאומיות הפלסטינית קשור ביחס של מדינות ערב אליה. מדינות ערב לא היו מעוניינות בהקמת מדינה פלסטינית, אלא רצו להשיג לעצמן שטחים מתוך ארץ ישראל, או למנוע ממדינות ערביות אחרות להשיג שטחים. אף מדינה ערבית לא קפצה לסייע ללאומיות הפלסטינית, וזאת לעומת הסיוע הנרחב שהלאומיות היהודית קיבלה לאורך השנים, אם מהבריטים ואם מארצות הברית.

מלחמת העצמאות

- מלחמת העצמאות החלה ב-30 בנובמבר 1947, יום לאחר הכרזת האו"ם על הקמת מדינה ערבית ומדינה יהודית בתחומי ארץ ישראל / פלסטינה.
- עד מועד סיום המנדט הבריטי, ב-14 במאי 1948, לבשה המלחמה אופי של מלחמת אזרחים, בין כוחות ההגנה והמחתרות של היישוב היהודי בארץ ישראל, לבין הכנופיות הערביות בשטח.
- יום אחרי עזיבת הבריטים את הארץ פלשו צבאות מדינות ערב לשטחי המנדט, והמלחמה הפכה למלחמה כוללת בין מדינת ישראל החדשה לבין צבאות מדינות ערב.

- מנהיגי מדינות ערב שהשתתפו במלחמה לא ששו אלי קרב, אבל נכנעו ללחץ הרחוב הערבי. האסטרטגיה בין מנהיגי מדינות ערב לא הייתה מאוחדת, וחלק מהמשאבים הופנו לא על מנת לנצח במלחמה, אלא על מנת למנוע מצבאות מדינות ערב האחרות מלגרוף הישגים משמעותיים.
- במהלך המלחמה הוכרזו שתי הפוגות, אליהן הגיעו הצדדים הלוחמים, היהודי והערבי, שחוקים. הקהילה הבינלאומית (בריטניה, צרפת, ארה"ב) לחצה למו"מ מהיר בין ישראל למדינות ערב, מחשש פן תיכנס למרחב ברית המועצות. לבסוף מינף צה"ל את ההפוגות הן על מנת להתחזק מבחינת כוח אדם וציוד (עסקת הנשק הצ'כוסלובקית), והן על מנת להוביל כוחות ולהיערך מחדש בניגוד להסכם הפוגה, מה שסייע לו לנצח במלחמה.
- במלחמת נהרגו 6,000 יהודים, כ-1% מכלל האוכלוסייה היהודית בארץ. צה"ל סיים את המלחמה עם כ-100,000 איש, כ-15% מאוכלוסיית המדינה החדשה. מיד לאחר המלחמה מצטמצם כוחו גודלו של צה"ל לכ-30,000 חיילים.
- המלחמה מסתיימת ללא גבולות מוסכמים, ללא הסכם שלום וללא אישור בינלאומי על גבולותיה של המדינה. להנהגת המדינה היה ברור שמלחמות נוספות עוד תבואנה, ובמהרה.
- לגנרלים בראשות צה"ל היה תפקיד צבאי, אבל יחד עם זה היה להם שייכות ומעורבות פוליטית. הוויכוחים הפוליטיים בין המפלגות השונות, בין מפא"י לאחדות העבודה, לשומר הצעיר, חלחלו אל תוך הצבא. במאי 1948 התרחש "מרד הגנרלים" סביב מינוי מפקדים לחזיתות השונות, בין אנשיו של בן גוריון לבין יגאל ידין והאנשים שאותם הוא קידם, כמו יגאל אלון. הוויכוח המרכזי התנהל סביב מינוי מפקד חזית המרכז, כשהמחשבה הייתה הזירה המרכזית, שלבסוף מונה יגאל אלון למפקד חזית הדרום, שהפכה למרכזית.
- תוצאות מלחמת העצמאות יצרו את נרטיב הנכבה (האסון) בקרב הפלסטינים. ישנם מקומות שמהם גורשו התושבים הערבים, יש מקומות מהם ברחו, ויש אף מקומות שבהם קיבלו התושבים הערבים הוראה לעזוב ממנהיגי מדינות ערב. רבים מהפלסטינים שעוברים למדינות ערב השכנות נשארים כפליטים לדורות אחרים המלחמה, ולא התקבלו כאזרחים במדינות אלה.

ישראל מדינה רבת שסעים

- מדינת ישראל היא מדינה שמכילה בתוכה הרבה מאוד שסעים: ימין – שמאל, אשכנזים – מזרחים, פריפריה – מרכז, עולים – ותיקים, עשירים – עניים, יהודים – ערבים, דתיים – חילונים, גברים – נשים, להט"ב – ?.
- שסע הוא פער תרבותי ויחסי קונפליקט בין קבוצות שונות באוכלוסייה.
- נשאלת השאלה האם מדינה יכולה להכיל כל כך הרבה ניגודים? כמו כן ראוי לשאול על מקומה של המנהיגות באיזון בין השסעים? לבסוף ראוי לשאול אילו מהשסעים מקבלים תשומת לב תקשורתית.
- השסע הלאומי – בין אזרחי ישראל היהודים לבין אזרחי ישראל הלא יהודים, שסע שמייצר מספר מתחים:
 - מתח סביב הגדרת המדינה, כמדינה יהודית-דמוקרטית, ומקומם של ערביי המדינה.

- מתח סביב היותה של ארץ ישראל כאדמת וואקף וכתשתית דתית מוסלמית.
- מתח בין הלאומיות הערבית / הפלסטינית לבין אזרחות ישראלית.

1949 – 1967: מלאחר מלחמת העצמאות עד מלחמת ששת הימים

תהליכים בטחוניים

- לאחר מלחמת העצמאות התמודדה מדינת ישראל בעיקר מול מקרים של הסתננויות: הסתננויות של פדאיון, חוליות טרור שנתמכו ע"י מדינות ערב וצוידו באמל"ח קל; והסתננויות של פליטים, שחיפשו לחזור לבתיהם.
- 1951 - קרב תל מוטיילה: ב-1951 התרחש קרב בין צה"ל לבין צבא סוריה בשטח המפורז בין ישראל וסוריה ברמת הגולן. הקרב אומנם הסתיים בניצחון צה"ל, אולם הוא התאפיין בכשלים, בהם כשלי תקשורת ושפה.
- 1953 – ה-101: המפנה מגיע בדמותה של הקמת יחידה 101, בשנת 1953, שהייתה יחידת קומנדו שהעביר את צה"ל מעצירת המסתננים לצעדים התקפיים מניעתיים. באחת הפעולות של יחידת ה-101 נהרגו עשרות פלסטינים בירדן. ה-101 פורקה לאחר כשנה, אולם רוח הלחימה שלה חלחלה לצה"ל, ובעיקר לצנחנים וליחידות המיוחדות. לאחר פירוקה של יחידת ה-101 ממשיך צה"ל להתעצב ולבנות את עצמו.
- במקביל, ב-1952, עוברת מצרים מהפכה, מהפכת הקצינים החופשיים, שבעקבותיה עולה אחד הקצינים – נאצר, שקורא להקמת מדינה פאן-ערבית גדולה, שתכלול את מצרים, ירדן, סוריה וכמובן ארץ ישראל. נאצר מגדיר את המטרה הראשונה כהשמדתה של מדינת ישראל.
- 1963 – הכור בדימונה: אחת הנקודות המשמעותיות בתולדות המצב הביטחוני של מדינת ישראל הוא הקמת הכור הגרעיני בדימונה, והפיכה למדינה גרעינית, תוך כדי שמירת העמימות סביב הנושא עד ימינו.
- 1967 מלחמת ששת הימים: המלחמה פורצת לאחר שלושה שבועות של מתח בטחוני, תקופת ההמתנה, ומסתיימת בכיבוש כל סיני, יהודה ושומרון ורמת הגולן, ותבוסה צורבת לצבאות מדינות ערב.

תפיסת הביטחון של ישראל

- למדינת ישראל אין דוקטרינת ביטחון סדורה ומתועדת, אבל ישנו מסמך של בן גוריון שמאגד 16 נקודות חשובות בתפיסת הביטחון של ישראל.
- מדינות ערב לא יהיו מוכנות לקבל את קיומה של מדינת ישראל במרחב, וישאפו להשמיד אותה, ועל כן מדינת ישראל תצטרך לייצר יתרון כוח משמעותי למול מדינות ערב (תפיסת קיר הברזל).
- על מדינת ישראל לייצר ולשמור יתרון איכותי קונבנציונאלי, וכן לייצר דימוי של הרתעה גרעינית. מדינות ערב צריכות להבין שאם יאיימו להשמיד אותנו, הם יושמדו בעצמן.
- על ישראל לייצר שיתופי פעולה מיוחדים עם מעצמות העולם, החל בצרפת (שיתוף הפעולה סביב מבצע קדש) והמשך בארצות הברית לאחר 1967.
- על מדינת ישראל לשמר עליונות טכנולוגית וכלכלית למול מדינות ערב. על המוסד ושאר ארגוני הבטחון לוודא שמדינת ישראל תתעצם טכנולוגית, ואם צריך אז גם להפריע להתקדמות הטכנולוגית של מדינות ערב.

- על מדינת ישראל לייצר חוסן לאומי המבוסס על רוב יהודי (עלייה) וקשר אמיץ עם העם היהודי.

תהליכים מדיניים

- ב-1949 כבר הכירו רוב מדינות העולם במדינת ישראל, ובהם ארצות הברית.
- לאחר מלחמת העולם השנייה החל העולם להתחלק למזרח ומערב, לעולם הסוציאליסטי ולעולם הקפיטליסטי. בן גוריון ורוב הנהגת מדינת ישראל הגיעו מאידאולוגיות סוציאליסטיות, אבל בן גוריון לוקח החלטה אסטרטגית ללכת עם העולם המערבי – קפיטליסטי של העולם.
- להחלטה של בן גוריון הייתה השפעה גם על המפה הפוליטית הפנימית, כאשר בן גוריון מחליט לא להקים קואליציה עם מפ"ם הסוציאליסטית, אלא עם המפלגות הדתיות.
- ב-1952 נחתם הסכם השילומים בין מדינת ישראל וגרמניה, ושתי המדינות מתקרבות.
- ב-1954 פורץ לתודעה פרשת עסק הביש, שבה יהודים ממצרים, שאומנו כמרגלים שתפקידם לאסוף מודיעין ולהתריע מפני מלחמה, אבל נעשה בהם שימוש לפעולות חבלה כנגד כוחות מערביים במצרים, על מנת לגרום לבריטניה לא לצאת מאדמת מצרים. לאחר שהם נתפסים פורץ במדינת ישראל ויכוח לגבי מי נתן את ההוראה להפעיל את אותם מרגלים בצורה שהופעלו.
- ב-1956 מתחזקים היחסים עם צרפת, ויוצאת לפועל עסקת נשק משמעותית בה מקבלת ישראל מטוסי קרב צרפתיים.
- ב-1963 מתחילה תקשורת דיפלומטית מסווגת עם ממלכת ירדן, שקיימה תקשורת עם מדינות מערביות אחרות, ובו בזמן הייתה מבודד מעט בעולם הערבי.
- לאחר מלחמת ששת הימים השתנתה תפיסת העולם כלפי מדינת ישראל, ומצבה המדיני של מדינת ישראל השתנה ללא הכר.

מדיניות החוץ של מדינת ישראל

- מטרת מדיניות החוץ של מדינת ישראל הוא ביצור מעמדה ושרידותה כמדינת הלאום של העם היהודי, החיה בשלום עם שכנותיה.
- ישנן שתי תפיסות חשובות בעולם יחסי החוץ:
 - תפיסה ניאאו-ריאליזם: תפיסה שגורסת העולם מתנהל באנרכיה, ללא הנהגה מרכזית או כוח שיכול לאזן קונפליקטים. מצב כזה מעלה את הצורך של כל מדינה לוודא שהיא יכולה להגן על עצמה, ומייצר מרוץ חימוש וחתירה לעוצמה. התפיסה הזו תלויה בראיית העולם כדו קוטבי (מזרח מול מערב, ברה"מ מול ארה"ב), חד קוטבי (הגמוניה אמריקאית) או אפילו רב קוטבי (כניסת סין). התפיסה מדברת על משחק סכום אפס בין גושים ומדינות, שבו לא יכולות כל המדינות לנצח. לבסוף המטרה של מדינות היא להפוך להגמוני, ברמה העולמית או האזורית.

- התפיסה הניאו-ליברלית: תפיסה שגורסת שאכן יש אנרכיה עולמית, אבל נורמות ליברליות יכולות לצמצם את העוינות בין המדינות, צמצום האנרכיה ויצירת יחסי תלות וגומלין שיאזנו את המתחים. אחת הדרכים לייצר נורמות ליברליות היא יצירת ארגונים בינלאומיים וחיזוקם, כמו הבנק העולמי, האו"ם וכו'. גם דמוקרטיה נחשבת כנורמה ליברלית, והתפיסה היא שמדינות דמוקרטיות לעולם לא ילחמו ביניהן. לבסוף גם גלובליזציה יכולה לאזן את המתחים בין מעצמות ומדינות.
- מדיניות החוץ של ישראל אימצה שילוב של תפיסות הניאו-ריאליזם למול שכנותינו במזרח התיכון והניאו-ליברליזם למול העול המערבי.
- כמו כן ישראל מאמצת את תפישת התנגשות הציוויליזציות (סינית, הודית, מערבית, ערבית...), שלפיה המלחמות העתידיות לא יהיה על אידאולוגיות, אלא כהתנגשות בין ציוויליזציות. לפי התפיסה הזאת ישראל נמצאת בנקודת המפגש בין הציוויליזציה הערבית למערבית, מה שמייצר לישראל סיטואציה אנומלית.
- אלמנט חשוב נוסף הוא "היחסים המיוחדים" עם ארצון הברית, שכולל תמיכה בסך כמה מיליארדים בשנה והגנה מפני החלטות אנטי ישראליות במועצת הבטחון של האו"ם, מתוך תפיסה משותפת סביב המזרח התיכון, ועל רקע התלות האמריקאית בנפט הערבי.

הכרזה על הקמת המדינה

- ב-14 במאי 1948, יום אחרי נפילת גוש עציון, הוכרז על הקמת מדינת ישראל בבית דזינגוף בתל אביב.
- ההחלטה על ההכרזה עברה בועד הלאומי ברוב דחוק של 6 מול 4. כתיבת מגילת העצמאות לקחה כ-3 שבועות ע"י המחלקה המשפטית של הסוכנות, כאשר המתח בין הערכים הדמוקרטיים לערכים היהודיים היווה את אחד מנקודות המחלוקת העיקריות.
- יחסי דתיים – חילוניים במדינת ישראל מאופיינים בניסיונות להגיע לפשרות, ניסיונות שהחלו כבר במו"מ על נוסח המגילה.
- החותמים במגילת העצמאות סודרו לפי סדר הא-ב, מלבד דוד בן גוריון שהוצב ראשון. חיים וייצמן לא אהב את העובדה שכן גוריון הוצב ראשון, ולכן נמנע מלחתום.
- חודש לפני ההכרזה על המדינה נסוגה ארצות הברית, בראשות הנשיא טרומן, מתמיכתה בהקמת מדינה יהודית, אולם לאחר ההכרזה הכירה ארצות הברית בישראל.

התהליכים הפוליטיים

- המפה הפוליטית כוללת מפלגה אחת גדולה, מפא"י (לימים המערך, מפלגת העבודה), שלה יש בין 30 ל-50 מנדטים. משמאל מפלגות סוציאליסטיות כמו מק"י, מפ"ם, מימין הציונים הכלליים, חירות (הרוויזיוניסטים), וכן הגוש הדתי שכולל את המזרחי והפועל המזרחי, וכן החרדים שהיו תנועה פוליטית קטנה ולא משמעותית.

- בן גוריון קיבל החלטה משמעותית לא ללכת עם מפלגות השמאל (מק"י ומפ"ם), כפי שהיה צפוי, אלא עם הדתיים, בין היתר כדי להתקרב למערב.
- ב-1950 נחתם הסכם השילומים עם גרמניה, למרות התנגדות קשה במדינה.
- ב-1954 עוזב בן גוריון לנגב, ומשה שרת מחליף אותו כראש ממשלה לשה אחת. ב-1955 חוזר בן גוריון לתפקיד רה"מ.
- ב-1963 עוזב בן גוריון את מפא"י עם דיין ופרס, ולוי אשכול יורש אותו כמנהיג מפא"י, ומתמנה לרה"מ.
- ב-1967 מקים לוי אשכול ממשלת אחדות, עם חירות, לקראת מלחמת ששת הימים.

התהליכים הכלכליים-חברתיים

- תהליכים העשורים הראשונים לקיומה של מדינת ישראל היו עשורים קשים ביותר. מדינת ישראל מכפילה את עצמה תוך שלוש שנים, וקולטת כמיליון עולים בעשור. העלייה הגדולה יצרה אתגרים כלכליים וחברתיים עצומים.
- ב-1950 מוקמות מעברות לקליטת עולים, ומוקמים עיירות פיתוח ומושבי עולים. מוכרז משטר הצנע.
- ב-1956, במהלך מבצע קדש מוכרז עוצר בכפר קאסם, התושבים לא מספיקים לשמוע את ההנחיה ומתבע טבי של כ-40 מתושבי הכפר. עקב האירוע מגדיר בית המשפט העליון של מדינת ישראל פסיקה שמגדירה את ה"פקודה הבלתי חוקית בעליל".
- ב-1959 פורצים אירועי ואדי סאליב. אדם קשה יום נכנס שיכור לבית קפה בחיפה, והמשטרה במקום לעצור אותו יורה לו בגב. האירוע מעורר גל של מחאות אלימות של יוצאי עדות המזרח, ומעלה על פני השטח את השסע העדתי ביתר שאת.
- ב-1960 פורקו המעברות, ותושביהן מועברים לשיכונים.
- ב-1961 נערך משפט אייכמן, שמשפיע רבות על החברה הישראלית.
- ב-1966 הוכרז סיום המשטר הצבאי על ערביי ישראל. סיום המשטר הצבאי הביא להקמתם של מפלגות ערביות עצמאיות ממפא"י, שהובילו בהמשך לנפילת מפא"י.
- לאורך השנים צמחה הכלכלה הישראלית, מלבד אירועי מיתון סביב השנים: 1951 – תקופת הצנע, 1967 – לפני מלחמת ששת הימים, 1973 – בעקבות מלחמת יום הכיפורים ומשבר הנפט, 1982 – בעקבות מלחמת לבנון ה-1, 2000 – האינתיפאדה השנייה ומשבר בביתק, ו-2008 סביב משבר ההייטק והסאב פריים.
- ישראל היא במקום ה-25 מבין מדינות ה-OECD בתמ"ג, שזה פחות או יותר סביב החציון.

העלייה ההמונית

- בשנתיים הראשונות לקיומה של מדינת ישראל מוכפלת כמות תושביה, מ-700,000 איש ל-1,400,000 איש. תוך עשור עלו לישראל 1,000,000 איש.

- כל העולים מגיעים קודם כל למעברות שהוקמו כדי להתמודד עם גל העלייה.
- האשכנזים שמגיעים לארץ שוהים במעברות תקופה קצרה ביותר (מלבד הרומנים), שכן לרובם יש קשרים בישראל, לרוב קרובי משפחה שעלו עוד טרם קום המדינה. גלי העלייה הראשונים, ברובם אשכנזים, הועברו גם לנכסי נפקדים, כלומר בתי ערבים שעזבו או גורשו. כמו כן לחלק גדול מהעולים האשכנזים היו שילומים מגרמניה, מה שאפשר להם להתארגן במהירות יחסית.
- העלייה ממדינות ערב מגיע קודם כל למחנות מעבר, ומשם הם מועברים למעברות. גלי העלייה המאוחרים יותר הועברו כבר היישר ליישובים חדשים שהוקמו עבורם בפריפריה (דימונה, ירוחם).
- המעברות הוקמו רובם ככולם בסמיכות ליישובים מבוססים.
- עד 1953 הוקמו בישראל 422 יישובים חדשים, בתהליך שלא היה כמוהו בתולדות העולם.
- בין 1950 ו-1964 הוקמו עיירות פיתוח רבות, רובן בפריפריה, כשכל עיירת פיתוח מהווה העיר המרכזית של הנפה שבה היא נמצאת, והיא זו שנותנת שירותים ליישובים הקטנים שמסביבה, אבל זה לא קרה, ועיירות הפיתוח לא התפתחו.
- בין 1955 ו-1965 הוקמו "חבלי התיישבות" – לכיש, עדולם ותענך, שבהם יש יישובים מרכזיים וסביבם יישובים קטנים שנסמכים עליהם. הפיתוח של חבלי התיישבות נחשב הצלחה יחסית.

השטע העדתי

- יש וויכוח במחקר האם העולי המזרחיים הופלו לרעה באופן שיטתי ומערכתי או לא.
- צד אחד טוען שעד 1954 לא הייתה אפליה שיטתית, אלא התמודדות עם מציאות חיים בלתי אפשרית שמרכזת הצלת יהודים. כראייה, רוב המעברות ליוצאי מדינות המזרח הוקמו דווקא במרכז המדינה.
- מ-1954, עם גלי העלייה ממרוקו, טוניס ואלג'יר, משתנה הפוקוס מהצלה של יהודים לבניית המדינה, מה שמוביל יישוב של עולים בהתאם למדיניות התיישבותית, רובם בעיירות פיתוח בנגב. העולים חתמו על מסמך שהסביר להם שהם הולכים להיות מיושבים בפריפריה, אבל הם לא הבינו על מה הם חתמו. העולים נלקחו ישירות מהאונייה ליישובים.
- ב-1956 מאפשר נשיא פולין ליהודים לעזוב את פולין, וגל של 35,000 יהודים מגיעים מפולין (עליית גומולקא). אותם עולים מפולין לא הובלו ישירות לפריפריה, אלא הולכים לקראתם נותנים להם את האפשרות לבחור היכן לחיות, כדי שלא ימשיכו מישראל לארצות הברית.
- הצד השני של הוויכוח, שבו אפשר למצוא את פרופ' סמי שלום שטרית, טוען שהייתה אפליה ממוסדת מתוך הסתכלות מערבית, שרצתה לייצור כור היתוך שמתוכו יצמח הצבר העברי. האפליה כללה שינוי כפוי של שמות, מחיקה של תרבות.

- צד זה בוויכוח רואה את הדרך שבה ראו האשכנזים את "עדות המזרח" באופן דומה לקולוניאליזם. ובכלל צד זה כופר במושג "עדות המזרח", וטוען שאי אפשר להגדיר את יהודי הרי האטלס במרוקו ואת יהודי בגדד באותה קבוצה תרבותית של "עדות המזרח".
- הצורך של מדינת ישראל לייצר את הצבר הישראלי הוביל למחיקת זהות והיטמעות של עולי מדינות ערב.
- כמו כן הייתה הסללה חיוכית, כאשר בעיירות הפיתוח, שבהן חיו בעיקר מזרחיים, לא נפתחו בתי ספר עיוניים עד שנות ה-80.
- החל משנות ה-70 מתחילה מגמה של איחוד בין העדות השונות, ומזרחיים ואשכנזיים החלו להתחתן ביניהם.

עיקרון ממלכתיות

- דוד בן גוריון היה ההוגה והמוביל של רעיו הממלכתיות, שמאגד בתוכו מאפיינים פוליטיים וכן מאפיינים חברתיים-כלכליים.
- מרגע שהוקמה מדינת ישראל היא צריכה לעבור מקהילה או אוסף של קהילות, למדינת לאום, שבה יש מבנה של שלטון מוסדר, עם רשויות מוגדרות והירארכיה ברורה.
- מדיניות כור ההיתוך היא חלק מתפיסת הממלכתיות, כשהמטרה היא לייצר לאום אחיד ודמות אחת של ישראל.
- דב"ג ראה במדינת ישראל החדשה כבית המקדש השלישי, ועליה צריך לשמור מכל משמר. יש כאלה שראו בתפיסתו של דב"ג ככלי לשליטה על האוכלוסייה, ולא ככלי לשחרור של העם היהודי.
- כחלק מהממלכתיות היה צריך להגדיר את סמלי המדינה:
 - הדגל – שעוצב כבר ב-1897, ע"י אנשי ראשון לציון לפי אחת המסורות.
 - סמל המדינה – סמל המנורה בעיצובם של האחים גבריאלי ומקסים שמיר, כשבה מופיע דווקא דימוי המנורה משער טיטוס ברומא.
 - נשיא המדינה – תפקיד ייצוגי וסמלי שמוע כבר בספר אלטנוילנד של הרצל. תפקידו של הנשיא הוא למנות את אחד מחברי הכנסת שיש לו את הסיכוי הגבוה ביותר להקים ממשלה. כמו כן לנשיא יש סמכות לחנינות.
 - כנסת ישראל – על שם הכנסת הגדולה שהחלה בתקופת עזרא ונחמיה, שגם בה ישבו 120 אנשים. הכנסת עברה מבית דיזינגוף, לקולנוע קסם בתל אביב, לבניין הסוכנות בירושלים, לבית פרומין בקינג ג'ורג' בירושלים עד למעבר למשכן הכנסת בשנת 1966.
- המשטר של מדינת ישראל מאופיין ב:
 - דמוקרטיה פרלמנטרית – העם בוחר נציגים פרלמנט, והפרלמנט בוחר ראש ממשלה.
 - נשיא – עומד בראש המדינה, את סמכויותיו סמליות.
 - מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית – רק ב-1992 מעוגן בחוק.
 - בחירות ארציות ויחסיות, עם אחוז חסימה של 3.25%

- בהצהרת העצמאות הוגדר שלמדינה תהיה חוקה, כפי שהוכתב בהחלטת האו"ם מכ"ט בנובמבר 1947. בעולם נהוגה הירארכיה של חוקים, שלפיה חוקה נמצאת במדרג הגבוה ביותר, מתחתם חוקים רגילים, מתחתם חקיקת משנה מנהלית ובסוף ישנן תקנות שמתקנות מעת לעת על ידי הממשלה.
- כאשר שופט יושב במשפט, הוא אמור ליישב סתירות בין חוקים וערכים למול חוקה.
- אולם במדינת ישראל אין עד היום חוקה, בעיקר בגלל המתח הגדולים בחברה הישראלית, בין אופייה היהודי והדמוקרטי של המדינה למשל. כמו כן היו טענות שאי אפשר לחוקק חוקה כשרוב היהודים עדיין לא חיים במדינה. בן גוריון גם לא רצה שתהיה חוקה שתגביל אותו מלקבל החלטות מהירות קריטיות להקמת המדינה ומיסודה.
- ח"כ יזהר הררי הציע פשרה שלפיה לאורך השנים תחוקק כנסת ישראל סדרה של חוקי יסוד, שלימים יאוגדו לכדי חוקה.

פירוק הפלמח

- ארגון הפלמ"ח הוא הארגון הצבאי האחרון שנשאר עצמאי, לאחר ששאר הארגונים הלוחמים נכנסו לצה"ל. ארגון הפלמ"ח היה מקושר למפ"ם ולקיבוצים, שהיו ממתנגדי בן גוריון.
- כחלק מתפיסת הממלכתיות מחליט בן גוריון בנובמבר 1948, לפרק את מטה הפלמ"ח, ולהעביר את חטיבות הפלמ"ח תחת מטה צה"ל. מנהיגי הפלמ"ח ומפ"ם מתנגדים, וטוענים שההחלטה נועדה להחליש אותם וללא כל קשר לממלכתיות.
- מנהיגי הפלמ"ח, ובהם יגאל אלון ויצחק רבין, יוצאים לצעדת מחאה, ובתגובה מחליט בן גוריון להורידם בדרגה.

אלטלנה

- אלטלנה הייתה אוניה, משחתת אמריקאית שמגוייסת על ידי האצ"ל ומועברת לאירופה. באירופה מועלים על הספינה 940 שורדי שואה וכמויות עצומות של נשק, לשימוש במלחמה.
- הגעת האוניה קורת בד בבד עם המו"מ בין ישראל גלילי למנחם בגין לכניסת האצ"ל לתוך צה"ל, ביוני 1948. האצ"ל אמנם מתפרק ונכנס לצה"ל, אבל בירושלים האצ"ל נשאר נפרד, בגלל שירושלים לא הייתה בשטח מדינת ישראל לפי החלטת האו"ם.
- האלטלנה לא הייתה ספינת הנשק היחידה, אבל היא עשתה את זה בשעות יום, ולאחר שהוסכם שרכישת הנשק מועבר לצה"ל.
- הועלתה שאלה מה לעשות עם הנשק על הספינה. מנחם בגין מלין מול ישראל גלילי שהגדודי של יוצאי האצ"ל לא מקבלים נשק איכותי כמו יוצאי הפלמ"ח, ומבקש שחלק ניכר מהנשק יעבור לידי גדודי האצ"ל. גלילי לא מסכים, ומבקש שהנשק יועבר לצה"ל וצה"ל יחלק את הנשק לפי הצורך.

- לימים הסתבר שאנשי האצ"ל שהביאו את הספינה לא הקשיבו להנחיות מפקדם, מנחם בגין. בעקבות האירוע נוטשים לוחמים רבים יוצאי האצ"ל את קו החזית, ויוצאים להילחם על האלטלנה למול חטיבת אלכסנדרוני.
- שורדי השואה מורדים מהספינה, ומנחם בגין עולה עליה. יגאל אלון מקבל פיקוד על האירוע. בן גוריון נותן ליגאל אלון הוראה ישירה להפגז את הספינה, והספינה עולה באש על כל הנשק שעליה. בסך הכל נהרגים על האלטלנה 19 אנשים, 16 מהם מהאצ"ל ו-3 מצה"ל.
- בן גוריון כותב לאחר האירוע שאם יום אחד יוקם בית המקדש השלישי, התותח שירה על האלטלנה, "התותח הקדוש", צריך להיות ממוקם בפתח כסמל לאחדות העם.
- האלטלנה נשארת מול חופי תל אביב במשך שנה שלמה, ואז היא מושטת למול חופי בת ים ושם היא מוטבעת.

חוקים ממלכתיים

- 1947 – הסטטוס קוו
 - ב-1947 כותב בן גוריון מכתב לאחר פגישה עם החזון-איש (מנהיג הזרם הליטאי בארץ ישראל), שבו מוגדר הסטטוס קוו המתוכנן בין דתיים לחילוניים במדינת ישראל שבדרך.
 - המפגש בין בן גוריון לחזון איש התקיים לקראת ביקורה של ועדת אונסקופ, בעקבות חששו של בן גוריון שהחרדים יתנגדו להקמת מדינה יהודית.
 - בן גוריון מתחייב בפני החזון איש שלדת תהיה מקום חשוב בכל האספקטים של חיי ה
- 1949 – חוק שירות הבטחון: פטור לנשים נשואות
- 1949 - חוק חינוך חובה
- 1953 – חוק שירות לאומי ואזרחי
- 1950/3 – חוק נכסי נפקדים וחוק רכישת מקרקעין – אפשר הפקעת רכוש של מי שעבר למדינת אויב, או במילים אחרות הפקעת רכוש של פלסטינים, וכן מאפשר הלאמה של אדמות לטובת פרויקטים לאומיים, כמו הקמת יישובים, סלילת כבישים ורכבות ועוד.
- 1953 – חוק חינוך ממלכתי – פירוק הזרמים בחינוך, ובעיקר את זרם החינוך של העובדים (של הקיבוצים). הזרם היחידי שנשאר עצמאי הוא זרם החינוך החרדי.
- חוק השבות
 - ב-1950 חוקק חוק השבות, שמגדיר את מדיניות ההגירה של מדינת ישראל, בראיית מדינת ישראל כמדינת העם היהודי. כחלק מחוק השבות נאלצה מדינת ישראל להתמודד עם השאלה של "מיהו יהודי?".
 - ב-1954 עבר תיקון שלפיו מוחרגים מהחוק מי שפעלו נגד העם היהודי, מסכן את בריאות הציבור או בעל פלילי שמסכן את שלום הציבור.

- ב-1970 עבר תיקון נוסף (סעיף הנכד) שלפיו קרובי משפחה של יהודים על פי ההלכה זכאים אף הם לחוק השבות. במילים אחרות, כל מי שהיה לו סבא או סבתא, לא משנה מאיזה צד, זכאי לחוק השבות.
- ב-1999 עובר תיקון נוסף שלפיו מי שאינו בנו או נכדו של יהודי, לא זכאי לחוק השבות. התיקון מוציא מחוק השבות בני זוג של יהודים שאינם בחיים.

בונים מדינה

הסכם השילומים

- לאחר מלחמת העולם השנייה פורסת ארה"ב את חסותה על אירופה, וביתר שאת מחליטה ארה"ב לשקם את גרמניה המערבית כחלק מתוכנית מרשל.
- ב-1952 נחתם הסכם בין גרמניה המערבית, בחסות אמריקאית, לפיו תשלם ממשלת גרמניה שילומי פיצויים לשורדי השואה ולמדינת ישראל, בסך של 3 מיליארד מארק גרמני (8.8 מיליארד מארק גרמני של ימינו), בפריסה ל-10 שנים.
- כחלק מהפיצויים משולמים רנטות (תשלומים חודשיים) לשורדים. קיבוצים רבים השתמשו בכספים לבניית מוסדות כמו אולמות ספורט ובריכות שחייה. בחלק מהכסף נעשה שימוש לקניית מכונות גרמניות שהיו נצרכות למשק הישראלי.
- להסכם היו תומכים ומתנגדים, כשהתומכים מפתחים תפיסה של "גרמניה האחרת", תוך הכרת הגרמנים בפשעיהם. המתנגדים ראו בהסכם את הדמות של היהודי הישן, תאב הבצע, וכן טענו שמדינת ישראל לא מייצגת את כל העם היהודי, ולכן לא יכולה לחתום עם הסכם עם גרמניה. ההסכם מקרב את מדינת ישראל למדינות המערביות, ומרחיק אותה מברית המועצות והמזרח.

פיתוח תשתיות

- תשתיות תחבורה – כביש 2, הרחבת כביש 4, מסילת החוף, קרונות רכבת גרמניים, נמל אשדוד והקמת העיר אשדוד. שדה התעופה בלוד מוגדל ומורחב והופך לנמל תעופה בינלאומי..
- 1952 – הקמת מפעלי ים המלח
- 1951 – 1958 – פרויקט ייבוש החולה לטובת הגדלת הקרקע לחקלאות.
- מים - ישראל היא מובילה עולמית בניצול מים. בשנות ה-50 הוקם קו ירקון-נגב, שהוביל מים ממעיינות הירקון עד לנגב בשתי צינורות. ב-64 נחנך המוביל הארצי, שהוביל את מי הכנרת דרומה.
- 1963 - הקמת הכור בדימונה –
- דוד בן גוריון, שר הביטחון, מנכ"ל משרדו שמעון פרס (בן 29 אז), ודמויות ביטחוניות ניציות תמכו בהקמת כור גרעיני וייצור של נשק גרעיני כחלק מיצירת מאזן אימה עם מדינות ערב.

- למולם הייתה התנגדות של אישים כמו משה שרת, שראה הכך הסלמה שתוביל לסחרור.
- לפי מקורות זרים מחזיקה מדינת ישראל עשרות ראשי קרב גרעיניים שמוחזקים בכנף 2.
- נשק גרעיני מאפשר למדינת ישראל להיות ההגמון האזורי, עם שלושה מרכיבי הרתעה: מאזן אינטרסים, מאזן עוצמה ומאזן נחישות.
- פיתוח יכולות (MAD (Mutually Assured Destruction) – כלומר החזקת נשק גרעיני מחוץ לגבולות מדינת ישראל שיכול להוות מכה שנייה שתשמיד מדינה שמשמידה את ישראל.
- ישראל לא חתומה על האמנה למניעת הפצת נשק גרעיני.

תרבות

- המכביה – אולימפיאדת הספורט היהודית שמתקיימת במידי 4 שנים בא"י.
- חידון התנ"ך – מתקיים מידי שנה ביום העצמאות.
- פרס נובל לש"י עגנון, ביחד על נילי זק"ש.
- דור תש"ח כמעצבי תרבות – חיים חפר, חיים גורי, נתן אלתרמן, יזהר סמולנסקי, אברהם שלונסקי. הוגים ויוצרים של העברית החדשה.

מבצע קדש / מלחמת סיני

- מבצע קדש פורץ על רקע המלחמה הקרה בין הגוש המערבי וגוש המזרחי. במלחמה הקרה לא נפגשים כוחות אמריקאיים וכוחות רוסים, אלא באמצעות כוחות לוויין, כמו למשל מלחמת וייטנאם או מלחמת אפגניסטן.
- בשנות ה-50, לאחר הסכם שביתת הנשק, חוזרות חוליות טרור ממצרים לישראל. ב-1955 חותמת מצרים על עסקת נשק גדולה עם ברית המועצות, ומפרה את מאזן האימה. כמו כן נאצר משתלט על תעלת סואץ וסוגר את מיצרי טיראן לספינות ישראליות.
- שינוי מאזן האימה עם מצרים דוחפת את מדינת ישראל לשיתוף פעולה עם צרפת, וחתימת עסקאות נשק שמביאות לארץ את מטוסי המיראז'. בד בבד תומך נאצר במורדים האלג'יראים נגד צרפת.
- במצרים עדיין יושבים כוחות בריטים גדולים. לפי ההסכם שנחתם ב-1936 הייתה אמורה תעלת סואץ לעבור לידי המצרים, אבל הבריטים לא אוהבים את ההסכם, ורוצים לשמור על התעלה.
- שותפות האינטרסים בין ישראל, בריטניה וצרפת נגד נאצר. ב-24-22 באוקטובר 1956 מתקיימת וועידה חשאית בין ישראל, בריטניה וצרפת, שבה מתוכננים המהלכים נגד מצרים בסיני. לפי התוכנית תעורר מדינת ישראל פרובוקציות נגד מצרים בסיני, ובתגובה יחלצו צרפת ובריטניה לעזרת ישראל, יכנסו למרחב ויקחו שליטה על התעלה.
- ישראל אכן נכנסת לתוך לחימה לסיני, ותוך 100 שעות ישראל כובשת את כל חצי האי סיני. צרפת ובריטניה מציבות כוחות בדלתא של מצרים, במטרה לכבוש את מצרים.

- ארצות הברית מפעילה לחץ גדול על ישראל, בריטניה וצרפת לסגת, מחשש שברית המועצות תיכנס גם היא ללחימה. ישראל נסוגה מסיני ומפרצת את סיני, אבל גם מקבלת ביקורת בינלאומית גדולה מצד ארה"ב, ברה"מ והאו"ם. ישראל ממצבת את עצמה כמדינה עוצמתית, ודלתות רבות נפתחות בפניה, בין היתר באפריקה.

משפט אייכמן

- לאחר הקמת המדינה החל המוסד לחפש אחרי פושעים נאציים. במקביל פעלה גם תנועה אזרחית, שבה היו אבא קובנר למשל, שרצו לנסוע לאירופה כדי לחסל פושעים נאציים.
- אדולף אייכמן היה פקיד בממשל הנאצי, ואחראי על מחלקה בגסטאפו שתפקידה הייתה למצוא את הקהילות היהודיות, להעביר אותן לגטאות ולהחרים את רכושם. במסגרת תפקידו למד אייכמן את העם והתרבות היהודית, ואף ביקר בארץ.
- לימים מתחילים במוסד לקבל אינדיקציות על כך שאדולף אייכמן חי בפרבר של בואנוס איירס, בארגנטינה. המידע מתקבל ממשפחה חצי יהודית, שטוענת שבחור צעיר בשם אייכמן, בנו של אדולף, מנסה להתחיל עם בת המשפחה, וכן מגיאולוג ארגנטינאי שמעיד על כך שאדם בשם ריקארדו קלמנט הוא בעצם אדולף אייכמן.
- אייכמן הובא לישראל במבצע מודיעיני שנקרא מבצע פינאלה, והובא למשפט בישראל.
- החשיבות של משפט אייכמן הוא בכך שהוא הכניס את נרטיב השואה ללב התרבות הישראלית, שעד אז קידשה רק את נרטיב המרד בגטאות והגבורה.
- משפט אייכמן כלל 120 עדויות, חלקן עדויות ישירות של אנשים שהכירו את אייכמן, וחלקן לא קשורות לאייכמן, אבל העידו על השואה בכללותה, מתוך ראייה של בן גוריון שזוהי הזדמנות חינוכית בלתי חוזרת.
- את המשפט סיקרה עיתונאית בשם חנה ארנט, שהסתכלה על אדולף אייכמן כאדם ריק, שפעל בשירות הרוע באופן בנאלי וללא אידאולוגיה. לימים התברר שאייכמן לא היה דמות ריקה כלל ועיקר, והאמין באידאולוגיות נאציות שאותן עזר להביא לכדי מימוש באופן אקטיבי ומודע.
- החברה הישראלית עוברת תהליך שבה עד המשפט הדגש הושם על הגבורה בשואה. ממשפט אייכמן ועד שנות ה-90 רואה החברה הישראלית את השואה כפגיעה קולקטיבית בלאום היהודי, ללא דגש על הפרט. החל משנות ה-90 מתחילה תופעה של הסתכלות על השורד היחיד ועל עדותו.

1967: מלחמת ששת הימים והשלכותיה

לוי אשכול

- בניגוד לבן גוריון הדומיננטי, לוי אשכול הוא פוליטיקאי פקידותי וביצועי. הוא היה מעורב בפוליטיקה הישראלית כבר משנות ה-30, והיה ממובילי מיזמי המים הגדולים של ישראל מהקמתם. לאחר קום המדינה הוא מילא סדרה של תפקידי שרים, והגיע לתפקיד רוה"מ עם ניסיון רב, אבל ללא כריזמה.
- אשכול מקבל מספר החלטות מעניינות, בהם להעלות את עצמות ז'בוטינסקי לקבורה בהר הרצל ולהקים ממשלת אחדות עם חירות ומנחם בגין לקראת מלחמת ששת הימים.
- אשכול גם היה זה שביטל את הממשל הצבאי על ערביי ישראל, והצליח להתמודד בתקופת ההמתנה ב-1967, תוך לחץ כבד של הגנרלים.

לקראת מלחמה

החזית הסורית

- בין 1948 ו-1967 ניטש מאבק בין ישראל לסוריה בעיקר סביב שני נושאים:
 - השטחים המפורזים בגבול שבין ישראל וסוריה בבקעת הירדן הצפונית. ההגדרה של פירוז הייתה שונה בין המדינות, כשישראל הבינה את המונח "פירוז" כאוסר כניסת צבא אבל מאפשר כניסת אזרחים והתיישבות.
 - מאבק על המים, ייבוש החולה והקמת המוביל הארצי. הסורים מנסים כל הזמן לבנות פעלי הטיה שימנעו את זרימת החצבאני והבניאס מלזרום אל תוך מדינת ישראל.
- ב-1958 מכריזות סוריה ומצרים על הקמת ישות מדינית מאוחדת מצרית-סורית נגד מדינת ישראל בראשות נאצר. האיחוד לא מצליח, וב-1961 והמדינות חוזרות לקיום עצמאי.
- ב-1963, לאחר תקופת חוסר יציבות, עולה בסוריה לשלטון מפלגת הבעת' הסוציאליסטית, וב-1966 משתלט על מפלגת הבעת' כוחות רדיקאליים בראשות חאפז אל אסאד.
- באפריל 1967 תקרית מול חופי האון, ומופלים 6 מטוסי מיג סוריים מעל הכנרת.

החזית המצרית

- ב-1954 עולה נאצר לשלטון לאחר מהפיכת הקצינים נגד המלך פארוק, שנתפס כמלך מושחת ביותר.
- ב-1956 חוברת מצרים בברית עם ברית המועצות.

- ב-1964 מכונסת הפסגה הערבית ה-1, ומוקם אש"ף כארגון המייצג של הפלסטינים שמטרתו להפיל את מדינת ישראל, בחסות מצרים.
- בשנות ה-60 מעורבת מצרים במלחת האזרחים בתימן, והמעורבות של מצרים בתימן גורמות לישראל להאמין שנאצר לא יפנה נגד ישראל.

המלחמה

- לאחר מצעד צה"ל בירושלים ביום העצמאות של 1967 סוגרים המצרים את מיצרי טיראן. כוחות מצריים נכנסים לחצי האי סיני המפורז.
- החברה הישראלית נכנסת למצב לחץ, בתי ספר נסגרים, ילדים מועסקים בבניית מחסה מפני התקפה אפשרית. לוי אשכול, רה"מ ושר הביטחון, לא נתפס כאיש ביטחון. התחושה בישראל היא שצבאות ערב עומדות לפלוש לישראל, תחושה של חורבן הבית.
- בישראל פורץ ויכוח בין אשכול לבין הדרג הצבאי האם ומתי לצאת למתקפת מנע, ופורץמרד גנרלים עד כדי תוכניות להשתלטות על הממשל בישראל. במקביל יוצא אבא אבן, שר החוץ, למסע בעולם בניסיון להשפיע על העולם למנוע מסוריה ומצרים לצאת למלחמה נגד ישראל, ולמנוע מהסובייטים להצטרף למלחמה כזו אם תפרוץ.
- ב-1/6 מוקמת ממשלת אחדות, לוי אשכול מוותר על תפקידו כשר הביטחון לטובת משה דיין ממפלגתו של בן גוריון, ומנחם בגין מצטרפים לממשלה.
- ב-2/6 עולה לוי אשכול לשידור ברדיו, ומרוב לחץ הוא מגמגם, משתמש בביטויים ביידיש, וגורם ללחץ בקרב הציבור לעלות. יצחק רבין, הרמטכ"ל, מתמוטט ל-24 שעות תוך כדי שתייה מופרזת.
- ב-5/6 יוצא צה"ל למבצע מוקד – חיסול 70% ממטוסי חילות האוויר של מצרים, ירדן וסוריה.
- בחזית הדרומית מבצע צה"ל תרגיל הונאה, שבו הורדו כוחות דמי של חטיבות לכיוון אילת, שגרמו למצרים להוריד כוחות לכיוון אילת. שלוש אודות תוקפות דווקא בצפון ומרכז סיני.
- בחזית המרכז מול ירדן הייתה ציפייה שירדן לא תשתתף, אבל ירדן מצטרפת ללחימה. החל מה-7 ליוני תוקף צה"ל מעמק יזרעאל ומירושלים, וכובשת את הגדה המערבית תוך שלושה ימים. מדינת ישראל חוזרת לארץ התנ"ך, לחברון, לשכם וכו'.
- בחזית הצפונית יוצאים הסורים למתקפה בשתי נקודות, בצפון מזרח הכנרת וסביב קיבוץ דן, אבל המתקפה נעצרת. אנשי קיבוצי אצבע הגליל יורדים לירושלים ולוחצים על הממשלה להפסיק את האיום הסורי מהרמה, תוך התנגדות של דיין לכבוש את הרמה. לבסוף, ב-7/6 מחליט משה דיין לכבוש את הגולן, ללא הבאת הנושא לאישור הקבינט.
- בשישה ימים כובש צה"ל את סיני, הגדה המערבית ואת הגולן, ומביסה את מדינות ערב.

השלכות מלחמת ששת הימים

- בעקבות המלחמה התפתחה בישראל תודעה של אופוריה ושכרון כוח, בכל החברה הישראלית, מרמת המדינאים וצה"ל, ועד האדם הפשוט ברחוב.
- משה דיין הוא אחד הדוגמאות המובהקות למנהיגות בתקופת האופוריה. בן לחלוצים בני העלייה השנייה, שניהם חברי כנסת, פצוע מלחמה, רמטכ"ל מבצע קדש ושר הביטחון של מלחמת ששת הימים. כמו כן משה דיין הוא חובב ארכיאולוגיה מושבע, שמבצע על דעת עצמו פעולות ארכיאולוגיות (שהיום היו מכונות שוד עתיקות), אפילו תוך כדי שימוש במשאבי מדינה לטובת מחקרים ארכיאולוגיים פרטיים.
- הערבי, לאחר המלחמה, נתפס כנות למול היהודי, הישראלי.
- החברה הישראלית לא עוסקת במחירים של המלחמה, שגבתה 370 הרוגים.
- אחד מהקולות הבודדים נגד האופוריה בחברה הישראלית היה חנוך לוין, במחזה "מלכת אמבטיה".
- מלחמת ששת הימים הכניסה את הסוגייה הפלסטינית למרכז הבמה הפוליטית, הביטחונית, החברתית והכלכלית הישראלית.
- ישראלים נכנסים לערים הפלסטיניות לקניות, פלסטינים נכנסים למדינת ישראל כפועלים.

השסע ימין – שמאל בעקבות המלחמה

- עד שנת 67 היה הוויכוח בין שמאל וימין וויכוח בין ניצים (בן גוריון, פרס, דיין) ויונים (שרת) בתוך מפא"י. הצד הניצי דגל בגישה התקפית שתביא את האויב לשולחן המו"מ, בעוד שהצד היוני דגל במו"מ קודם.
- בעקבות המלחמה מוקמת התנועה לארץ ישראל השלמה, וקם גוש אמונים – טרנספורמציה בצינות הדתית שקורא לחזרה לארץ האבות. במקביל מיעוט בשמאל הישראלי מתנגדים לכיבוש שטחים, ובהם אשכול.
- בקרב האוכלוסייה הערבית מתפתח מתח בין ערביי מדינת ישראל, לערביי יהודה, שומרון וחבל עזה, ולארגונים הפלסטינים מחוץ לישראל (פת"ח, אש"ף, החזית העממית).
- בפן הכלכלי מתפתח מתח בין חירות (קפיטליזם, ליברטניזם) לשוויון (קומוניזם, סוציאליזם). מדינת ישראל פועלת מאז 1948 ועד 1985 כמדינת רווחה בדגם הקיינסיאני, שנותנת לבעלי הון להשקיע ולפרוח, אבל שומרת את המשאבים והשירותים העיקריים של המדינה ברשות המדינה. לימים עוברת מדינת ישראל למדיניות כלכלית ניאו-ליברלית.

1967 – 1979: ממלחמת ששת הימים עד הסכם השלום עם מצרים

תהליכים ביטחוניים

- כ-3 חודשים לאחר הניצחון המכריע במלחמת ששת הימים, וכשהאופוריה בשיאה, פורצת מלחמה נוספת, מלחמת ההתשה, ובה יש הרגים מידי יום. המלחמה נמשכת כ-3 שנים.
- ספטמבר 1970 (ספטמבר השחור) – ממלכת ירדן מחליטה לשים סוף לעצמאות הפלסטינית שנוצרת בתוך הממלכה. ב-1 בספטמבר 1970 מתבצע ניסיון התנקשות במלך חוסיין, שבעקבותיו המלך חוסיין עובר למצב התקפי שמרחיק את ארגוני הפלסטינים מירדן לדרום לבנון.
- החל מראשית שנות ה-70 עוברת מדינת ישראל מלחימה נגד מדינות, נגד צבאות מוגדרים עם טקטיקות ידועות, שפועלות תחת הסכמים בינלאומיים, עם הכרעות ברורות... למלחמה א-סימטרית למול ארגוני טרור, שאי אפשר להכריע. השינוי קורה כשמדינות ערב מבינות שאין ביכולתם להשמיד את מדינת ישראל, והן עוברות להתשה.
- ב-1973 פורצת מלחמת יום הכיפורים, וב-1975 נחתם הסכם הביניים עם מצרים.
- ב-1976 נחטף מטוס עם נוסעים ישראלים לאנטבה שבאוגנדה, וצה"ל יוצא למבצע חילוץ שמשקם את כבודו והרתעתו.

מלחמת ההתשה

- למרות הציפיה, מדינות ערב לא הרימו דגל לבן לאחר מלחמת ששת הימים, והן פותחים במבצעים שמטרתם להקיז את דמה של ישראל, ולא להשמיד אותה.
- באוקטובר 1967 מוטבעת אח"י אילת באקט הפתיחה של מלחמת ההתשה.
- מדינת ישראל מחליטה להקים קו הגנה לאורך תעלת סואץ, וכ-10 ק"מ מאחוריו מוקם קו של תעוזים - קו בר לב. אריאל שרון מעלה תזה שלפיה הקו צריך להיות בלתי נראה ונייד. הקרבה בין הכוחות בין שני צידי התעלה, בהם טנקים וארטילריה, מייצר מתח בלתי פוסק.
- האופוריה הישראלית לאחר מלחמת ששת הימים מצליחה להשתיק את המחיר הכבד של מחמת ההתשה, והיא אף לא זוכרת לכיסוי תקשורתי ראוי. מלחמת ההתשה אף לא מוכרת כמלחמה עד שנות ה-2003.

מלחמת יום הכיפורים

- <<פרק נפרד מלטה>>

מבצע אנטבה

- שיא בפעולות טרור פלסטיניות: סבנה (72) מעלות ובית שאן (74), ואכזבת אידי אמין מישראל.
- חטיפת 260 איש מאתונה דרך בנגזי לאנטבה, ע"י 2 אנשי "תאי המהפכה" ו-2 אנשי החזית העממית.
- ישראל החלה במשא ומתן עם החוטפים במקביל לבחינת האפשרויות לחילוץ.
- ב-29.6 סלקציה של החטופים ושחרור של הלא יהודים (ביניהן נינט מורנו), סיפק מודיעין לצד תוכניות מהמהנדס יצחק גדיש.
- מבצע ההצלה (4.7) - הטסה דרך קניה והנחתת 4 הרקולסים. הצלחה לצד מותו של יוני נתניהו וארבעה בני ערובה, כולל דורה בלוך שהייתה בבית חולים באוגנדה בזמן המבצע, ומוצאת להורג.
- למבצע היה תפקיד בשיקום כוחו ותפיסתו של צה"ל.

מלחמת יום הכיפורים

לקראת המלחמה

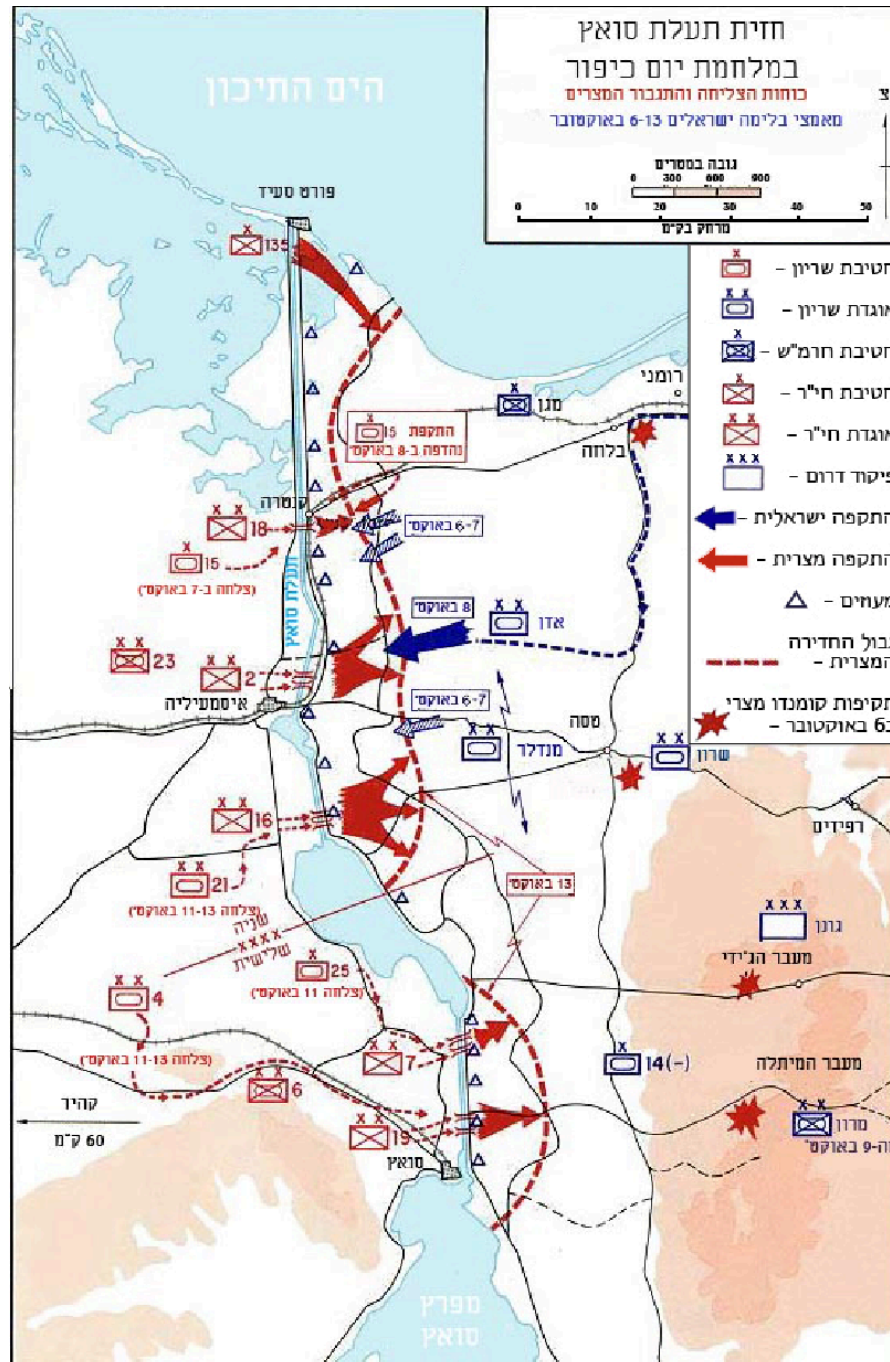
- בחברה הישראלית האופורית שלאחר מלחמת ששת הימים מתפתחת תפיסה של עוצמה ובלתי מנוצחות, למול החייל הערבי הנחות.
- התפיסה שהשתרשה, שלפיה לאויבי ישראל אין לא מוטיבציה ולא יכולת לצאת למלחמה נגד ישראל, גרם לכך שפרוץ המלחמה, ב-14:00 ביום הכיפורים של שנת 1973, הפתיע הן את הממשלה והן את האזרחים.
- לאחר מלחמת יום הכיפורים נבנה כוחו של צה"ל סביב חיל האוויר (50% מהתקציב) והשיריון (30% מהתקציב), ללא השקעה בגמישות ובכוחות קרקע.
- במקביל מתרחש שינוי במצרים, כשהנשיא סאדאת נוקט באסטרטגיה שמעבירה את מצרים מלחסות תחת כנפי ברית המועצות לכיוון ארה"ב. בין 1971 ו-1973 מתקיים מו"מ בין ישראל למצרים על הסכם שלום, אבל מדינת ישראל נקטה באופן מזלזל כלפי המצרים בכלל וסאדאת בפרט, והתעקשה להחזיק חלקים נרחבים מסיני, והמו"מ נכשל.
- לפי המחקר הנוכחי, המלחמה הייתה בלתי נמנעת, בין היתר מכיוון שלדאדאת לא היה הכוח הפוליטי להגיע להסכם. גם המו"מ שהתקיים לא היה לקראת שלום בעיני המצרים, אלא לקראת סיום הלחימה תמורת החזרת השטחים, ולכך ישראל לא יכלה להסכים.
- מדינת ישראל נקטה באסטרטגיה של:
 - הרתעה - יכולות, תוצאות מלחמת ששת הימים.
 - התראה - אמ"ן ייתן לקברניטים לפחות 48 שעות של התראה לפני פרוץ מלחמה, מה שייאפשר לכוחות הסדירים לבלום את המלחמה

○ הכרעה – כוחות המילואים יכנסו לקרבות לאחר הבלימה של כוחות הסדיר, ויכריעו את המלחמה בכמה ימים.

- בחודשים שלפני המלחמה נוקטים המצרים והסורים בהכנות קדחתניות לקראת מלחמה, ובישראל מתקיים דיון האם גייס מילואים ולפגוע בכלכלה, או שההכנות של מצרים וסוריה הן רק לצורך אימונים, כמו שגרס אלי זעירא, ראש אמ"ן, שהופך לדמות משמעותית וחזקה.
- למדינת ישראל היו "אמצעים מיוחדים" שהיו אמורים להתריע מפני מלחמה, בהם מכשירי האזנה שיכלו להאזין למעגלים הכי פנימיים של הצבאות המצריים והסורים, אבל אמצעים אלה לא הופעלו ברגע האמת.
- ב-5 באוקטובר 1973 מתחילים המצרים והסורים בתרגילי הטעיה לקראת מלחמה. ישראל מקבלת מספר התרעות, בהם ביקור של המלך חוסיין בישראל (ב-25/9/73) שבו הוא מיידע את גולדה מאיר שהמלחמה הולכת לפרוץ. כמו כן לישראל היה מרגל במעגלים הכי קרובים של הממשל המצרי, אשרף מרואן, חתנו של נאצר, שהתריע על מלחמה (ב-4/10). האינדיקציה האחרונה הייתה שהיועצים הסובייטים במצרים מתפנים על משפחותיהם ממצרים וחוזרים לרוסיה (ב-4/10).
- כשממשלת ישראל מבינה שהולכת לפרוץ מלחמה, עולה השאלה בדבר תקיפה מקדימה. ארה"ב אוסרת על ישראל לתקוף את מצרים. מצרים מצידה מתכננת מהלך מוגבל, שמטרתו היא לכבוש 10 ק"מ מסיני, ולהכריח את ישראל להגיע לשולחן המו"מ.
- ב-8/10 פוגשת גולדה עם דיין, והיא מכינה את מזכירתה שהיא מתכוונת להתאבד. גולדה מבקשת מדיין להכין את נשק יום הדין.

שלבי המלחמה – החזית המצרית

- המצב הפיקודי בצה"ל בימים הראשונים לפרוץ המלחמה היה לא פשוט. אלוף פיקוד הדרום, גורודיש, צריך לפקד על מפקדיו לשעבר – אריאל שרון וברן, והם לא סרים למרותו.
- ב-6/10 צולחות 2 ארמיות מצריות את התעלה, עם אלפי טנקים ועשרות אלפי לוחמי חי"ר, למול כ-500 חיילי חי"ר שנמצאים במעוזים ו-3 גדודי טנקים שבהם 89 טנקים על התעלה.

- החל מה-8/10 מגיעות שלוש אוגדות שריון בפיקוד שרון, ברן ומנדלר / קלמן מגן. תכנית הלחמה של צה"ל מאוד לא ברורה, וחלק מההחלטות מתקבלות ללא אריאל שרון.
- התקפת הנגד הישראלית של ה-8 באוקטובר נכשלת במחיר של מאות הרוגים. חיל האוויר מאבד מעל 50 מטוסים (מתוך כ-300 מטוסים שמישים) בימים הראשונים למלחמה.
- ב-10/10 מוחלף גורודיש בחיים בר לב, הרמטכ"ל הקודם. כשבר לב מגיע לקו החזית הוא מבקש לעשות שנ"צ. גם חיים בר לב לא מסתדר עם אריאל שרון.

- המפנה מגיע ב-14/10, כשישראל מצליחה לבלום מתקפה מצרית, ומכאן ואילך מתחילים מהלכים שמטרתם היא להשיג הישגים לפני מו"מ.
- ב-15/10 יוצא צה"ל למבצע אבירי לב, שבה צולח צה"ל את התעלה ומכתר צה"ל ארמיה מצרית שהייתה ממזרח לתעלה. המבצע מביא את צה"ל למו"מ בנקודת עוצמה.
- מנקודת הפתיחה הבעייתית של תחילת המלחמה, להישגים בסופה, צה"ל מצליח הצלחה בלתי נתפסת, אולם במחיר כבד.

מהלכי המלחמה – החזית הסורית

- בחזית הצפונית, ברמת הגולן, היו לצה"ל שתי חטיבות שיריון ושני גדודי חי"ר, כ-177 טנקים למול 1,400 טנקים שהיו ברשות הצבא הסורי בתחילת המלחמה.
- לאחר מכן מגיעות לסיוע שתי אוגדות שיריון נוספות, שאחת מהן מגיעה מהחזית המרכזית מכיוון שחסיין לא הצטרף ללחימה.
- ב-9/10 מתרחש המפנה, וצה"ל מתחיל להיכנס לתוך שטחי סוריה, והארטילריה הישראלית מגיעה בסוף המלחמה לעשרות ק"מ מדמשק. הצבא הסורי איבד כ-900 טנקים עד סוף המלחמה.

השלכות המלחמה

- לאחר המלחמה מוקמת ועדת חקירה ממלכתית לבדיקת אירועי המלחמה. מתחיל תהליך של הטלת אשמה, בעיקר על דדו. ממשלת ישראל עוסקת בהאשמות ומתעלמת מההיבטים המדיניים של המלחמה.
- מתחילה תנועת מחאה בראשות מוטי אשכנזי, שהיה אחד החיילים ששרדו את נפילת קו המעוזים.
- לאחר המלחמה מתחיל תהליך של היחלשות של תנועת העבודה / מערך / מפא"י בציבוריות הישראלית, תהליך שיגיע לשיאו עם עליית הליכוד לשלטון ב-1977.
- בישראל משבר כלכלי כבד ואינפלציה דוהרת. משבר נפט עולמי, שמוביל את ארה"ב ונורבגיה למצוא נפט בשטחן, ולאופ"ק, איגוד המדינות המפיקות נפט (בעיקר ערביות) לאבד את כוחם.
- מתחיל תהליך של שינוי בעם, ומתחיל להופיע רצון בעם לשלום עם מצרים.
- ביוני 1974 מתפטר גולדה מתפקידה, לאחר שהיא חולה בסרטן, ולאחר שחודשים לאחר המלחמה היא מבקרת משפחות שכולות בכל יום. לאחר מאבק פנימי במערך עולה יצחק רבין לראשות המפלגה והופך לראש הממשלה.

תהליכים מדיניים

- לאחר מלחמת ששת הימים קורא אשכול להחזרת שטחים תמורת שלום. קריאתו נתקלת בסירוב מוחלט של הליגה הערבית (שלושת הלאומים) בועדת חרטום (אוגוסט 1967).
- בסוף שנות ה-60 הופכת ארה"ב לשותפה האסטרטגית הראשית של ישראל ותופסת את מקומה של צרפת.
- ב-1970 מת נאצר, נשיא מצרים ומנהיג העולם הערבי, ומוחלף בסאדאת. סאדאת מחליט לעבור מהצד הסובייטי לצד האמריקאי, ולישראל לוקח זמן להפנים את השינוי.
- ב-1975 מגיעות ישראל ומצרים להסכמי ביניים בהובלת יצחק רבין. באותה שנה מכריז האו"ם, בתמיכת מדינות ערב, שמשווה את הציונות לגזענות.
- ב-1979 נחתם הסכם השלום עם מצרים, כאשר יישום ההסכם יוצא לפועל רק ב-1982 עם פינוי סיני.

שלום עם מצרים

- ב-1977 מגיע אנואר סאדאת, נשיא מצרים, לביקור בישראל. ב-1979 נחתם הסכם השלום עם מצרים. ב-1982 מפנה ישראל את כל סיני.
- באוקטובר 1981, במצעד הצבאי לציון הניצחון על ישראל במלחמת יום הכיפורים, נרצח אנואר סאדאת ע"י פעיל של הג'יהאד האיסלאמי המצרי.

תהליכים פוליטיים

- ב-1969 זוכה המערך בראשות גולדה ב-55 מנדטים, הכמות הגדולה ביותר למפלגה מאז קום המדינה.
- ב-1974 רבין מנצח את פרס ומחליף את גולדה. ב-1976 מקבל צה"ל משלוח של מטוסי F-15 מארה"ב, שמגיעים ביום שישי וגורמים לשרי המפד"ל לחזור הביתה מהטקס לאחר כניסת השבת. זמן קצר לאחר מכן נחשף שרבין ואשתו מחזיקים דולרים בחשבון בחו"ל בניגוד לחוק, ורבין מתפטר ומוחלף בפרס.
- ב-1977 מנצח הליכוד בבחירות ועולה לשלטון. מנחם בגין מתמנה לראש הממשלה.
- ב-1979 חותמת ממשלת ישראל, בראשות מנחם בגין, את הסכם השלום עם מצרים.

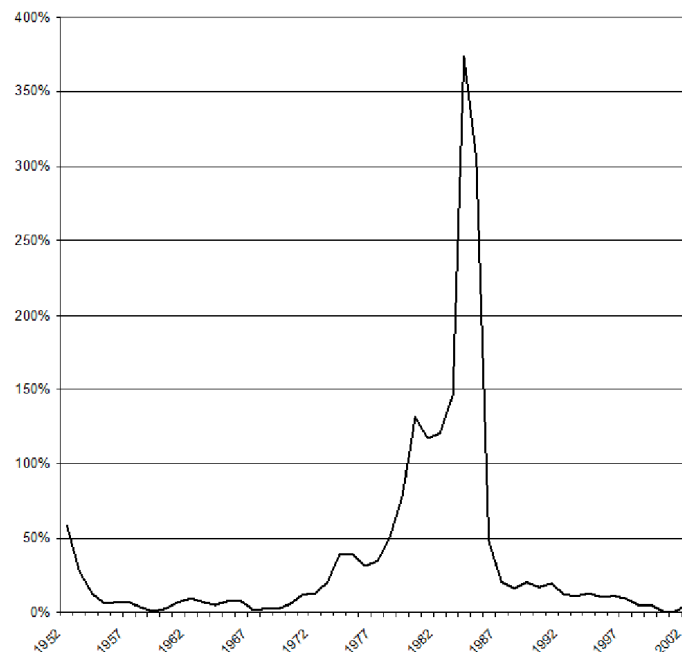
היחלשות המערך

- המשבר שלאחר מלחמת יום הכיפורים. שינוי התפיסה של זהות מוחלטת בן השלטון ומפא"י כאילו אין אופציה אחרת. שינוי דפוס ההצבעה במגזר הערבי והיהודי – מזרחי. כל אלה מורידים את כוחה של המערך וגדילת הליכוד.
- מפא"י, המערך, נתפסת כמפלגה שמייצגת את האשכנזים, את הקיבוצים והמושבים, ומתנכרת לבני עדות המזרח ולפריפריה.

- בעולם הולכות ותופסות תפיסות נואו ליברליות כלכליות, ע"י תאצ'ר בבריטניה וניקסון בארה"ב, תפיסות מנוגדות לאלו שייצג המערך. במקביל נחשפות פרשיות שחיתות שונות שתורמות תהליך, ביניהן פרשת הדולרים של רבין, פרשת ידלין ועוד.

עליית הליכוד

- לאחר 29 שנים באופוזיציה עולה הליכוד לשלטון עם 43 מנדטים. הליכוד חובר למפד"ל, שעד אז הלך עם המערך, ועם ד"ש של יגאל ידין.
- הליכוד תומך בהתנחלויות באיו"ש, שמתרבות ומתחזקות באופן משמעותי.
- ממשלת הליכוד מתחילים בתהליך של ליברליזציה של הכלכלה הישראלית, תהליך שגבה מחיר כבר מהמשק בתחילת הדרך. הניסיון לפתוח את הכלכלה הישראלית ללא שינויים מבניים שיתאימו את המשק לתפיסה החדשה מביאים לאינפלציה של 440% בשנה.

- פרויקט שיקום שכונות שיזם מנחם בגין נכשל, בעיקר כשהכסף שאמור היה להגיע לשכונות מגיע במקום זה לעסקנים ומתווכים.
- שלושה שבועות לפני הבחירות של 81 מוביל המערך בסקרים. שמעון פרס מנהל שיחות תכופות עם בגין על תקיפת הכור בעיראק. לבסוף בגין מוציא לפועל את התקיפה ללא עדכון פרס והאמריקאים.

תהליכים חברתיים – כלכליים

- מלחמת ששת הימים הביאה לפריחה כלכלית.

- ב-1969 מתחילה ההתיישבות בגוש עציון, ובעקבותיה חברון וסבסטיה. ב-1974 מוקם ארגון גוש אמונים, שמהווה מפנה בתפיסתה של החברה הדתית הלאומית, שלוקחים עליהם את משימת ההתיישבות ההיסטורית.
- ב-1971 – מחאת הפנתרים השחורים.
- ב-1974 – משבר כלכלי בעקבות מלחמת יום הכיפורים, וב-1977 עוברת הכלכלה הישראלית ליברליזציה בעקבות עליית הליכוד לשלטון.
- ב-1976 – יום האדמה, בעקבות הפקעת קרקעות של יישובים ערביים בגליל. באירועי יום האדמה נהרגים מוחים ערביים רבים, ותפיסת ערביי ישראל למול מדינת ישראל משתנה לעד.
- ב-1978 מוקמת שלום עכשיו.
- בשנות ה-70 עלו לישראל כ-200,000 עולים מברית המועצות.

הפנתרים השחורים

- מדיניות כור ההיתוך, שקוראת להיטמעות מוחלטת של עולים בחברה הישראלית החדשה, נתפסת ע"י עולי עדות המזרח כמחיקת הזהות שלהם.
- בשנות ה-70 קמה קבוצה של צעירים מעדות המזרח בשכונת מוסררה בירושלים, ומחליטים למחות. אחת הפעולות הראשונות שלהם הם גניבת בקבוקי חלב מבתיים בירושלים, והעברתם לשכונת מוסררה.
- המוחים פוגשים את ראש הממשלה גולדה מאיר, ומפנים כלפיה אצבע מאשימה. בסיום הפגישה אומרת גולדה במסיבת עיתונאים: "הם אינם בחורים נחמדים", אמירה שמגבירה את תחושת המרמור והעלבון.
- רוב מנהיגי המחאה מצטרפים למפלגת חד"ש, אחרים הצטרפו לחירות (ליכוד).
- לאחר המחאה מתחיל תהליך של קבלה של בני עדות המזרח, אבל לאו דווקא בגלל המחאה ואולי בשל תהליכי עומק שהתחילו עוד קודם.

גוש אמונים

- תפיסת הציונות כתחילת הגאולה, וקריאה לחזרה לארץ האבות – חברון, שכם...
- המפנה מגיע במלחמת ששת הימים, שנתפסת כנס גלוי
- השתלטות על מאפייניה של האליטה המשרתת הקיבוצית – בצבא, בתקשורת ובפוליטיקה. אנשי גוש אמונים מעוניינים להחליף את האליטה הקיבוצית.
- עד היום לציונות הדתית יש השפעה גדולה על החברה הישראלית, מעבר לגודלה הדמוגרפי. היום יותר מ-50% מבוגרי קורס קצינים קרביים הם דתיים.

1979 – 1995: מהסכם השלום עם מצרים ועד רצח רבין

תהליכים ביטחוניים

- עם חתימת הסכם השלום עם מצרים מקבעת ישראל את מקומה כמעצמה אזורית. הקשר האסטרטגי עם ארה"ב מהווה נכס ראשון במעלה.
- 1981 – תקיפת הכור בעיראק
- 1982 – הקמת חיזבאללה ומלחמת לבנון ה-1, שהייתה המלחמה הראשונה בתולדות ישראל שלא זכתה לתמיכה רחבה בעם.
- 1983 – פרשת קו 300, שבוא חוליית מחבלים נתפסת בחיים, ולאחר מכן מחליט ראש השב"כ לחסל את המחבלים כשהם כפופים. ראשי השב"כ זוכים לחנינה לפני משפט.
- 1985 – צה"ל מתייצב ברצועת הביטחון בלבנון. עסקת ג'יבריל השנויה במחלוקת לשחרור שבויים.
- 1987 – הקמת החמאס ותחילת האינתיפאדה ה-1, התקוממות אלימה בשטחים.
- 1990 – מלחמת המפרץ, העורף הישראלי הופך לקו החזית.
- 1995 – הסכמי השלום עם הפלסטינאים, פיגועי טרור רצחניים, רצח רבין.

מלחמת שלום הגליל

לבנון

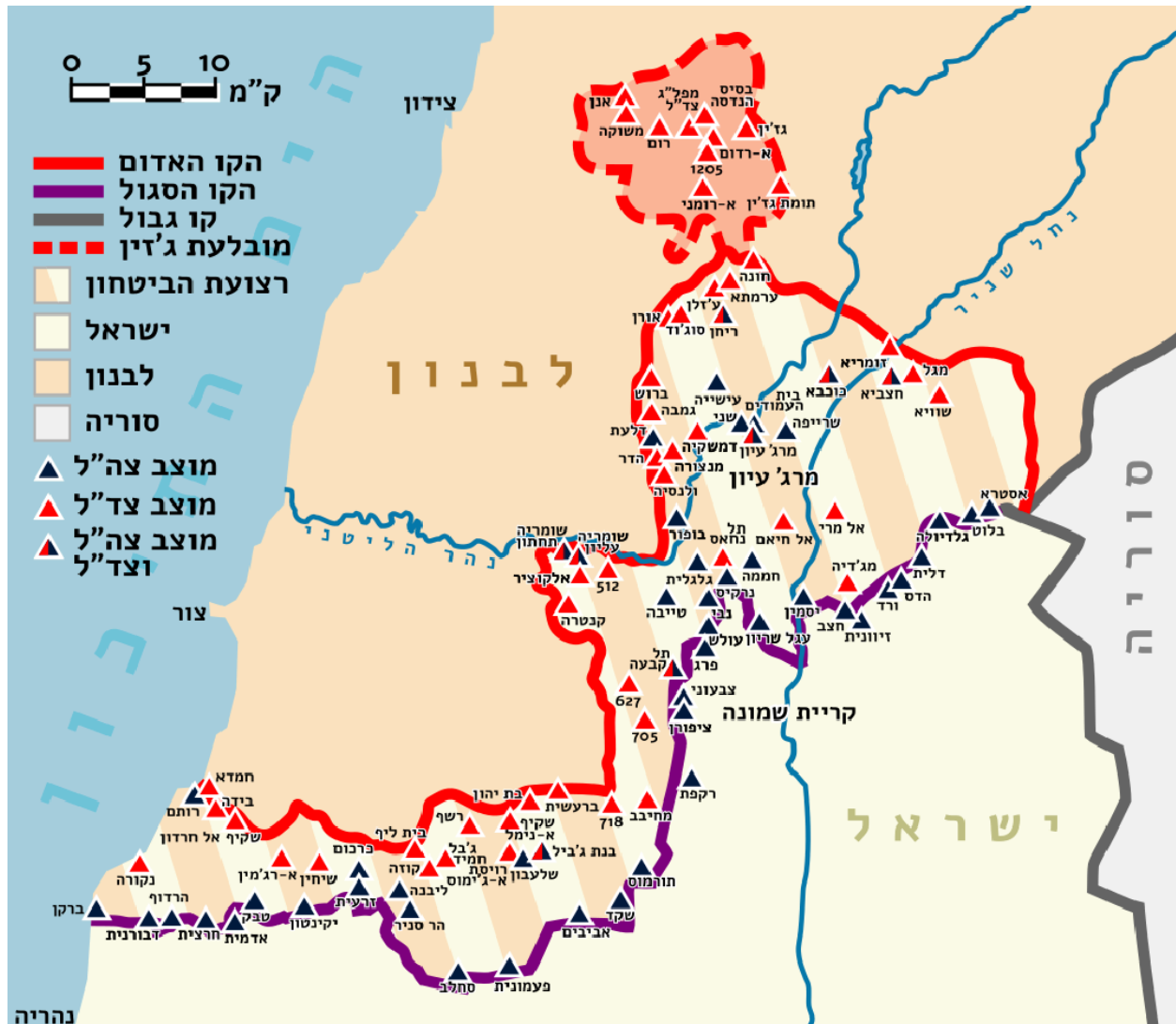
- 1926 – מוקם הפרלמנט בלבנון, על פי מפתח יחס באוכלוסייה של דתות וזרמים שונים, בין נוצרים-מרונים, שיעים, סונים, דרוזים.
- 1943 – עצמאות של לבנון מצרפת. הנשיא מוגדר כנוצרי-מרוני, וראש הממשלה מוסלמי.
- 1970 – ביוזמה של נאצר, נשיא מצרים, עוברים הארגונים הפלסטינים מירדן לדרום לבנון, ומקבלים אישור להפעיל משם התקפות טרור נגד ישראל, למרות חוסר רצונה של ממשלת לבנון.
- 1975 – מלחמת האזרחים הלבנונית. בלבנון מתקיימים מספר גדול של ארגונים חמושים, שלא נענים למרות הממשלה. אירוע של חנוכת כנסייה בביירות הופך לירי מול כוח חמוש פלסטיני, שמתחיל את מלחמת האזרחים.
- משפחת ג'ומאייל, נוצרים מרונים מקימים פלנגות, כוחות לוחמים, שמקבלים את תמיכת ישראל. משפחת פרנג'יה, שגם הם נוצרים מרונים, מבקשים את הסיוע של סוריה. המשפחות נלחמות אחת בשנייה.

לפני המלחמה

- ב-1975 פונה משפחת ג'ומאייל לעזרת ממשלת ישראל בראשות רבין למול הכוח הפלסטיני בלבנון. מוקמת הגבר הטובה.
- 1978 – פיגוע פלסטיני של ירי טילים מגבול לבנון מביא את ממשלת בגין לצאת למבצע מוגבל, מבצע ליטאני, כדי לטהר את דרום לבנון מארגוני הטרור הפלסטינים. כו"ח יוניפיל נכנס לדרום לבנון.
- סוריה הופכת לכוח משמעותי בלבנון, מתוך רצון לגישה לנמל ביירות האסטרטגי. כביש ביירות – דמשק הופך לאינטרס אסטרטגי של סוריה.
- 1981 – אריאל שרון הופך לשר הביטחון, והוא מכין את תוכנית "אורנים", שמדברת על השתלטות על דרום לבנון עד ביירות, פעולה אקטיבית למען משפחת ג'ומאייל, הרחקת הסורים וכינון מדינה נוצרית בלבנון שתחתום על הסכם שלום. התוכנית לא מתקבלת. במקומה מתקבל תוכנית "אורנים קטן" שמדברת על השתלטות של שלוש אוגדות עד קו צידון, ללא התערבות מדינית.

מהלכי המלחמה

- ב-1982, בעקבות ניסיון רצח של שגריר ישראל בלונדון, שלמה ארגוב, יוצא צה"ל למבצע שלום הגליל. התוכנית המוצהרת הייתה "אורנים קטן", אבל בפועל בשטח פועלים אריאל שרון, שר הביטחון, ורפאל איתן, הרמטכ"ל, לפי תוכנית "אורנים גדול". הרבה מהפעולות של הצבא לא מובאים לאישור הקבינט, תוך כדי הצגת מצג שווא ע"י שר הביטחון לממשלה ללא ניסיון צבאי עשיר.
- ב-8 ביוני מתנהלים קרבות על צידון, כשצה"ל נתקל בלחימה מול כוחות גרילה, ואפילו ילדים, ולא מול כוחות צבא סדירים. ב-12 ביוני מגיעים להסכם הפסקת אש.
- באוגוסט 1982 מגורש אש"ף מביירות לטוניס לאחר מצור של צה"ל על ביירות. בארץ ישנם חילוקי דעות בין אמ"ן לבין המוסד, בהקשר ליחסים עם משפחת ג'ומאייל והנוצרים המרונים, כשהמוסד תומך ואמ"ן מתנגד.
- בספטמבר 1982 נרצח נשיא לבנון בשיר ג'ומאייל, ובתגובה נכנסים הפלנגות הנוצריות למחנות הפליטים הפלסטינים, באישור צה"ל, ומבצעים טבח של מאות אנשים. הטבח משנה את יחס הציבור הישראלי כלפי המלחמה, ומתחיל פעולות מחאה כנגד הממשלה. בעקבות הטבח מוקמת ועדת חקירה ממלכתית לחקירת האירועים, ואריאל שרון נמצא כלא מתאים לתפקיד שר ביטחון לכל חייו.
- בספטמבר 1983 נסוג צה"ל לקו נהר האוואלי. מנחם בגין, ראש הממשלה, מסתגר בביתו בדיכאון קליני ומתפטר מתפקידו.
- 1985 – 2000 – צה"ל מתייצב על רצועת הביטחון.

האינתיפאדה הראשונה

- מ-1967 ועד שנות ה-80 הפכו שטחי יהודה, שומרון וחבל עזה לחלק אינטגרלי ממדינת ישראל, והפלסטינים הפכו לכוח משמעותי בכלכלה הישראלית.
- על רקע מלחמת לבנון ה-1, על רקע התפתחות ההתנחלויות ועל רקע המיתון הכלכלי, עוברת החברה הפלסטינית שינוי בתודעה למול ישראל.
- עסקת ג'יבריל מ-1985, התפיסה שמדינות ערב מזניחות את הפלסטינים, תהליך של הקצנה דתית ועלייתה של תנועת החמאס הדתית, וההקצנה בימין הישראלי שמתחיל לדבר בגלוי על טרנספר של הפלסטינים... מתניעים פעולות אלימות מהצד הפלסטיני, בעיקר באופי של השלכת אבנים, שלמולם מגיב צה"ל בעוצמה ("שברו להם את הידיים והרגליים" – רבין).

תהליכים מדיניים

- החל מ-1979 מתגברת בעולם ביקורת נגד מדינת ישראל בהקשר של היחס הישראלי למול הפלסטינים.
- ב-1987 נפגשים שמעון פרס, שר החוץ, והמלך חוסיין, ומסכימים ששטחי יו"ש יוחזרו לירדן תמורת שלום, הסכם שנחסם ע"י ראש הממשלה יצחק שמיר.
- ב-1991 נערכת ועידת מדריד, שבה נפגשים נציגים ישראלים עם נציגים של מדינות ערב שלא מכירות בישראל, ללא נוכחות של הפלסטינים, אבל בחסות ובתמיכה אגרסיבית של ברית המועצות וארצות הברית, למורת רוחו של יצחק שמיר.
- ב-1992 עולה רבין לשלטון, וב-1993 יוצא לדרך הסכם אוסלו, שבו מוסכם על אוטונומיה מוגבלת של הפלסטינים. ההסכמים מייצרים מפנה ביחס העולם כלפי מדינת ישראל.
- ב-1994 נחתם הסכם השלום בין ישראל לירדן.

הסכמי אוסלו

- הסכמי אוסלו א', אוגוסט 1993, מדברת על "עזה ויריחו תחילה", שבהם תוקם רשות פלסטינית בהובלת אש"ף שתשלוט בעזה ויריחו, בצעד בדרך להסכם שלום. ישראל מאפשרת לאש"ף לחזור לאזור, מתוך התחייבות אש"ף להוריד את סעיף השמדת ישראל מהאמנה הפלסטינית.
- הסכמי אוסלו ב' שנחתמו ב-1995, מדברים על חלוקת יו"ש לשלושה אזורים: A בשליטה פלסטינית, B בשליטה אזרחית פלסטינית וצבאית ישראלית, ו-C בשליטה ישראלית מלאה. ההסכמים התקבלו על חודו של קול בכנסת, בתמיכת מפלגות ערביות מהאופוזיציה, ושני חברי כנסת ממפלגת צומת תמורת זכויות, כשלימים אחד מהם נתפס כסוחר סמים וסוכן של איראן – שגב.

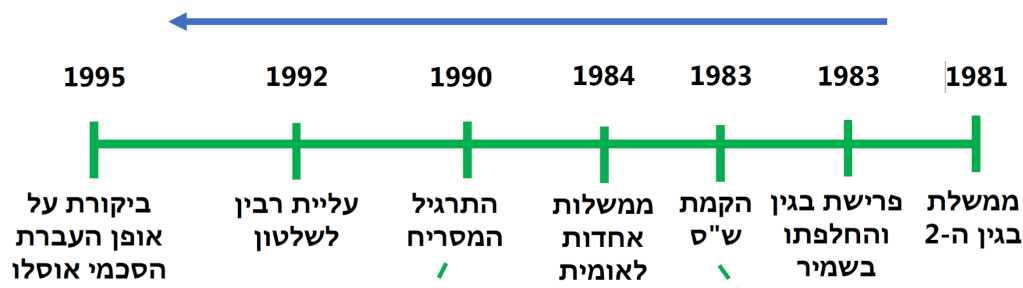

- החברה הערבית עוברת משבר זהות בעקבות ההסכמים.

תהליכים פוליטיים

המצב הפוליטי בישראל

חוסר הכרעה במערכת דו-קוטבית מובילה לממשלות אחדות לאומית

תהליכים חברתיים – כלכליים

המצב הכלכלי-חברתי בישראל

